

NA Bergqvist

– en stor hembygdsman

Han tjänade tre folkrörelser

Överstelöjtnant NA Bergqvist (1924-2011) var en mycket verksam man. Han bidrog till att förverkliga tre stora och viktiga folkrörelsers ledande tankar. NA Bergqvist arbetade för *Rotary*, för *hembygdsrörelsen* och för *frimurarna*.

Han förstod, att det är nyttigt och berikande, att folk från olika yrken, olika delar av Sverige och olika delar av världen möts, lär känna varandra och utbyter erfarenheter. NA hade en stor bekantskapskrets och en stor vänkrets. Han vårdade sina vänskapsförbindelser med omsorg och omtanke. Han bidrog på så vis att förverkliga Rotarys målsättningar.

NA Bergqvist på minnesplatsen i Kolbäck. Minnesmärket är utformat som en gammal träbro. Foto: Kolbäcks hembygdsförenings arkiv.

NA förstod, att hembygdens historiska minnen är av stort värde, bör vårdas och bör lyftas fram. Lika väl som det är nyttigt och berikande att möta andra människor är det värdefullt och bildande att lära känna folk, sedvänjor och tänkesätt från andra tider än vår egen. Historien är för en bygd och ett land vad minne och erfarenhet är för en enskild människa. NA bidrog därför till att förverkliga hembygdsrörelsens målsättningar.

NA Bergqvist insåg, att det finns en högre värld, och att människan bör tillägna sig de andliga värdena. NA var därför en hängiven frimurare, ty frimureriet framställer andliga insikter i symboler och ceremonier. NA gick

vidare från den ena graden till den andra, från insikt till insikt. På detta sätt bidrog han till att förverkliga frimureriets målsättningar.

Andra känner bättre hans arbete för Rotary och Frimureriet. Jag skall därför uppehålla mig vid hans arbete för sin hembygd, Kolbäcks socken i Hallstahammars kommun och Västmanland. Alltsedan 2001 hade vi ett omfattande samarbete för Kolbäck. Hans insatser är av allmänt intresse och väl värda att tas efter på andra håll.

Historien synliggjordes med en minnesplats

Kolbäcks mest kända historiska minne är slaget vid Herrevadsbro, som emellertid utkämpades redan 1251, för mer än 750 år sedan. Flertalet slag av denna höga ålder har inte lämnat några synbara spår efter sig. Om man står på den plats, där slaget vid Brunkeberg utkämpades, känns den historiska verkligheten oändligt avlägsen.

Det är därför angeläget att synliggöra historien. I Kolbäck började man med att fira 750-årsminnet av slaget år 2001. Initiativtagare var kyrkoherde Asta Matikainen Lecklin, och NA kom snart med i arbetet. Kolbäcksborna spelade upp ett medeltida slag med många medverkande i medeltida munderingar, och efteråt firades medeltida mässa i Kolbäcks kyrka. NA Bergqvist var en drivande kraft i detta arbete.

En minnesplats vid Herrevadsvägen var också ett angeläget mål. Kolbäcks Hembygdsförening och NA Bergqvist arbetade för detta mål. Pengar hade man. När NA:s hustru Eva år 2003 gick ur tiden, samlade hennes vänner in pengar på ett minneskonto. NA föreslog att en minnesplats skulle ordnas. Hembygdsföreningen hade många uppslag och många hantverksskunniga. År 2005 kunde denna minnesplats invigas av hans högvördighet biskopen i Västerås.

Forskare visades runt bland Kolbäcks sevärdheter

NA Bergqvist begrep, att om hembygdens historiska minnen skall bli uppmärksammade och värdesatta, måste de visas upp för alla intresserade. Man måste berätta om dem. En besökare på en ort missar mycket, och även folk, som länge har bott på ett ställe eller kanske rentav av födda där, visar sig ofta okunniga om sin bygd.

I och med att minneskontot tillkom hade Kolbäcks hembygdsförening pengar, och NA ville att de skulle användas till bland annat forskning. Han inbjöd därför forskare till Kolbäck, skjutsade omkring dem, förevisade och berättade samt bjöd på lunch eller middag.

När mina föräldrar och jag anlände till Kolbäck station med tåget, behövde vi inte undra vart vi skulle ställa kosan. På perrongen stod NA. Han körde hem oss till villan vid Herrevadsvägen och bjöd på kaffe. Han lade fram en lista över fornminnen och andra sevärdheter och undrade vad vi ville se. Vi tittade igenom denna matsedel och förklarade, att vi ville se alltsammans. Svaret uppskattades (och var antagligen väntat). Vi fick se detta och mera därtill. Även Sven Nordström och Olle Strömberg hade vänligheten att ta hand om oss och skjutsa oss runt.

De guidade kan snart göras till guider

Att sevärdheter är kända kan betyda mycket. Forskning kan komma igång. De guidade kan berätta om platserna för andra och kanske ta andra till sevärdheterna. De guidade kan lätt själva bli guider.

Hösten 2007 skulle Kolbäck Rotary-avdelning fylla tio år. Då ringde NA mig och meddelade, att avdelningen skulle göra en jubileumsresa med prämen Albert på Strömsholms kanal från Kolbäck ner till Västerkvarn. Eftersom jag hade forskat mycket kring Kolbäck, tyckte han, att det vore lämpligt att jag guidade och berättade om sevärdheterna. Jag tackade ja men ville, att även han skulle vara med, och att guidningen lades upp som ett skådespel. Även kyrkoherde Asta Matikainen Lecklin drogs in i detta skådespel.

Samarbetet fortsatte. År 2009 började Kolbäck gästgiveri med Birger-Jarl-dagar i Kolbäck. Under denna marknad visade NA och jag runt i området kring gästgiveriet. De guidade kan lätt själva bli guider.

Sevärdheterna bör skyltas

En besökare får ut mycket mer av ett besök på en plats, om det finns en informationsskylt vid sevärdheten. NA insåg detta, och en anledning till att han for runt bland fornminnena var, att han själv ville grundligt lära känna bygden, vad som fanns att se, och vad som behövde skyltas. Under sin första tid i Hallstahammars kommun bodde NA och Eva uppe i Hallstahammar nära Skantzen. Där finns en fotbollsplan. NA och Eva såg givetvis många pojkar spela fotboll här, och det var ju allt annat än märkligt. Däremot blev de förbryllade, när de såg, att människor ibland lade ner blommor vid sidan av planen. De hörde sig för bland dem, som kom med blommor, och fick veta, att fotbollsplanen hade anlagts på en kolerakyrkogård. Denna utveckling fängslade deras sinnen. Här höll näraliggande historia på att helt försvinna. Sannolikt hade fotbollsplanen anlagts utan att någon kände till, att detta var en kolerakyrkogård. Borde inte denna historia bevaras till eftervärlden? Borde inte platsen skyltas?

Gamla ortnamn bör skyltas

Kolbäcks socken och Kolbäcksån (eller Strömsholms kanal) har fått namn efter Kolbäcken, som rinner förbi kyrkan. Detta namn användes fortfarande av folk i bygden, men de nyinflyttade känner givetvis inte till inhemska ortnamn, som lever enbart eller huvudsakligen i muntliga berättelser och i samspråk ortsbor emellan.

Eva Bergqvist motionerade i kommunfullmäktige om att detta namn borde sättas ut på kommunens kartor. Detta blev ett långdraget ärende i och med att Lantmäteriet i Gävle kopplades in.

Kolbäcks Hembygdsförening gjorde dock en snabb insats, när man satte upp en namnskylt på den gamla Kolbron över Eriksgatan och en annan namnskylt på närmaste bro uppströms. "Kolbäcken" står det på skyltarna.

Detta sätt att handgripligt förankra de gamla ortnamnen i människors vardag är både utmärkt och efterföljansvärt. Här har Kolbäcks Hembygdsförening gjort en insats, som andra hembygdsföreningar borde ta efter.

Gatunamnen och namn på större orter lever tack vare gatuskyltar och andra vägs skyltar, men hur är det med namn på berg, åsar och vattendrag? De är inte utmärkta på samma sätt. De blir därför inte kända av lika många, och därför är de inte heller lika användbara i samspråk människor emellan.

Ett ortnamn kan på detta sätt lätt hamna i en nedåtgående spiral. Ett namn, som är mindre känt, blir mindre använt i framtiden. Denna utveckling kan dock motverkas genom skyltning och orienteringskartor på ort och ställe. Har man tur, kan utvecklingen rentav brytas.

Sök att vinna erkännande på högsta ort!

NA Bergqvist kände till hur vi människor tänker och värderar. Om någonting har vunnit erkännande och blivit godkänt på högsta ort, har man mycket lättare att få det erkänt av alla. Till 750-årsjubileet inbjöd de goda kolbäcksborna både landshövdingen och biskopen, som också kom. Till minnesplatsens invigning inbjöds biskopen, som också denna gång kom (och på ett mycket trevligt sätt förrättade invigningen). Givetvis gav landshövding och biskop ett lyft åt tillställningarna med sin blotta närvaro. Att de sedan fyllde sina uppgifter på ett utmärkt sätt gjorde saken ännu bättre.

Eva Bergqvist insåg, att om ortnamnet Kolbäcken skulle tillhöra de välkända ortnamnen även i framtiden, var det nödvändigt, att Hallstahammars kommun tog upp detta namn på sina kartor. Hon motionerade i ärendet 2003, och ärendet hänsköts – enligt hennes förslag – till Lantmäteriet i Gävle. Lantmäteriet hade emellertid satt ut namnet Oxelbybäcken, som egentligen är namn på ett biflöde till Kolbäcken, på kartorna. Det är svårt att få myndigheter att ändra sig, men NA förstod ärendets vikt. Hallstahammars kommun och Kolbäcks hembygdsförening med NA som drivande kraft stod på sig. Även jag satt och författade inlagor, som skapade stor förnöjelse hos NA. Vi fick

NA Bergqvists kista, svept i frimurarnas flagga med det röda frimurarekorset, vid jordfästningen i Kolbäcks kyrka fredagen den 8 april 2011. I bakgrunden Lars Gahrn och Lars-Erik Lundin i vördnad inför sin hädangångne medarbetare och vän.

Riksantikvarieämbetet och Sofi (Ortnamnsarkivet i Uppsala) med oss. Ärendet gick efter många turer för andra gången till regeringen, som i början av 2011 beslöt, att namnet Kolbäcken – och inget annat – skulle sättas ut på rikets allmänna kartor. Vi hade vunnit en stor seger efter en lång kamp. Segern räddade ortnamnet Kolbäcken från att sjunka in i halvdunklet. Denna seger blev NA:s sista. Några veckor senare var han död.

En tätort behöver allmänna platser av allmänt intresse

Många tätorter och än fler kvarter är bra att bo i, men de har ingenting åt en tillfällig besökare mer än gator och trottoarer. När ett område bebyggs, försvinner lätt alla fria marker, där folk kan ströva omkring.

Även Kolbäcks tätort hade kunnat drabbas av detta öde, om det inte hade varit så, att två historiska miljöer hade funnits där, dels kyrkan, kyrkogården, Kolbäcken, Kolbron och den lilla parken öster om bäckens mynning på västra sidan av älven, dels Gästgiveriet och dess trädgård på östra sidan av Kolbacksån. Kolbäcks Gästgivariegård ligger vid åns vackraste sträckning genom samhället. Stränderna står klädda med lummig grönska på andra sidan strömmen. Ån gör här en mjuk krök, och tack vare höjdskillnaderna strömmar vattnet snabbare här än på andra ställen. NA och Hembygdsföreningen förstod platsens värde och lade minnesplatsen alldeles intill Gästgiveriets trädgård.

Tillsammans bildar de båda områdena en större park med vacker utsikt över älven, minnesplatsen och ett gästgiveri i gammal vacker byggnadsstil. I och med att gästgivaren, Jarmo Koskela, är även antikhandlare, är också inredningen både tidstypisk och högst sevärd. Parken är användbar till mycket: medeltidsmarknad (med gästgivarefrun Marianne Koskela som drivande kraft och samordnare), friluftskonserter och teater. En stor del av minnesplatsens tomt upptas emellertid av en gammal nedlagd bensinstation, som inte är någon prydnad för omgivningarna. NA tyckte, att Hallstahammars kommun borde lösa in fastigheten och utvidga parkområdet. Man kan bara hålla med. För att Kolbäck skall ha ett område av intresse för tillfälliga besökare, måste man slå vakt om detta dubbelområde och helst utvidga det. Under gästgivareparet Koskela har gästgivaregården blivit ett kulturcentrum, och vid medeltidsmarknaderna har det visat sig, att man behöver mycket plats.

Om man byggde en ny gcm-bro på platsen för den gamla Herrevadsbro, skulle man kunna binda ihop de två områden, som nu skiljs åt av Kolbäckån. Området väster om ån skulle snabbt kunna nås från området öster om ån och omvänt. NA såg värdet i en sådan broförbindelse och talade varmt för, att den borde förverkligas så snart som möjligt.

NA och Kolbäck's hembygdsförening hade klar blick för, att tätorten behöver en större allmän plats av allmänt intresse. Man önskar, att deras insats kan bli en ögonöppnare för andra, och därför har jag skrivit ner dessa rader.

Sven Nordström, tidigare ordförande i Kolbäck's hembygdsförening, håller ett inspirerat åminnelsetal för att hedra NA Bergqvist, sin hädangångne medarbetare och vän. Foto: Lars-Erik Lundin.